

24.10.2023

Diaari 97/010/2023
DARK 23/010/97
Julkinen

Eduskunnan sivistysvaliokunta

siv@eduskunta.fi

Viite: Kirjallisen lausunnon pyyntö sivistysvaliokunnalta / HE 75/2023 vp

Kansaneläkelaitoksen lausunto opintojen aikaisen toimeentulon kehityksestä liittyen hallituksen esitykseen HE 75/2023 vp

Suomen opintotuki koostuu opintorahasta ja opintolainan valtiontakauksesta sekä pienelle osalle opiskelijoista myönnettävästä asumislisästä. Myös yleisellä asumistuella on huomattava merkitys opiskelijoiden toimeentuloturvassa. Suomessa asuvat opiskelijat ovat voineet saada asumistukea 1.8.2017 toteutetusta uudistuksesta alkaen.

Tässä lausunnossa arvioidaan ennen muuta opintotukea eli opintotukilain 65/1994 mukaista opintorahaa ja opintolainan valtiontakausta.

Itsenäisesti asuvan 18 vuotta täyttäneen opiskelijan opintotuki on 1.8.2023 alkaen 929,38 euroa kuukaudessa. Opintoraha on 279,38 euroa ja opintolaina 650,00 euroa kuukaudessa. Vanhemman luona asuvalla tai alle 18-vuotiaalla opiskelijalla opintotuen määrä on pienempi. Naimisissa oleva saa aina suurimman mahdollisen opintotuen. Näin on myös opiskelijalla, joka on alaikäisen lapsen huoltaja, minkä lisäksi lastaan huoltava voi saada opintorahan huoltajakorotuksen. Huoltajakorotus on 122,05 euroa kuukaudessa ja valmisteilla olevan opintotukilain muutosesityksen mukaan 141,63 euroa kuukaudessa 1.1.2024 alkaen.

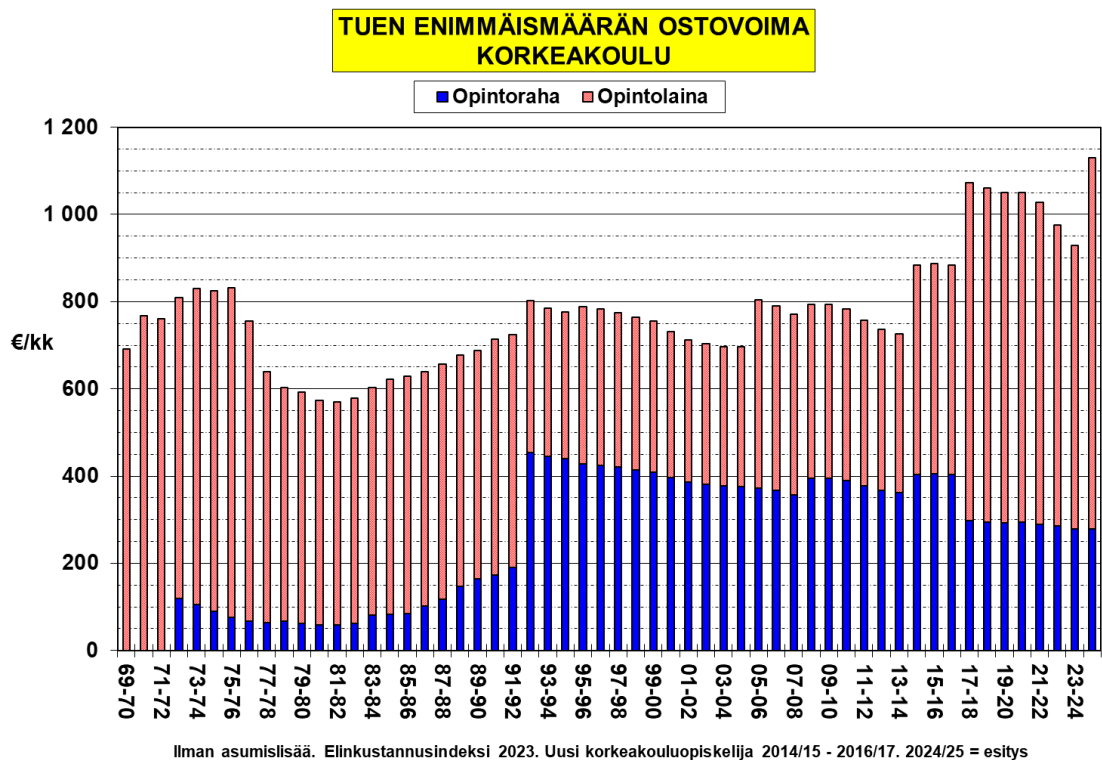
1990-luvun alkupuolella toteutetussa opintotukiuudistuksessa opintorahoja suurennettiin 2,5-kertaisesti, opintolainamääriä pienennettiin ja lainat muuttuivat markkinaehtoisiksi. Opintotukiuudistuksen jälkeen opintorahoja on pienennetty kaksi kertaa ja niihin on myös kaksi kertaa tehty tasokorotus. Tämän lisäksi opintorahoihin on kuusi kertaa tehty indeksikorotukset vuosien 2014–2015 ja 2020–2023 aikana. Opintolainan kuukausimääriä on opintotukiuudistuksen jälkeen suurennettu kuusi kertaa.

Julkinen

Opintorahan osuus opintotuen yhteismäärästä on ollut parhaimmillaan 57 prosenttia 1990-luvun opintotuki uudistuksen jälkeen. Tällä hetkellä opintorahan osuus on 30 prosenttia. Koska opintotuesta 70 prosenttia on opintolainaa, opintorahan viime vuosien indeksikorotukset eivät ole turvanneet opintotuen ostovoimaa.

Opintotuen ostovoima on heikentynyt 150 eurolla kuukaudessa

Opintolainojen kuukausimääriä on edellisen kerran korotettu syksyllä 2017. Sen jälkeen kuluttajahinnat ovat nousseet noin 20 prosenttia. Opintotuen yhteismäärä on samana aikana noussut 900 eurosta kuukaudessa 929 euroon kuukaudessa eli vain kolme prosenttia. Opintotuen yhteismäärän pitäisi kuluttajahintaindeksin muutoksen (elokuusta 2017 elokuuhun 2023) mukaisesti nyt olla 1 080 euroa kuukaudessa.

Opintotuen ostovoimasta on viimeisen kuuden vuoden aikana leikattu noin 150 euroa kuukaudessa, koska opintolainan kuukausimääriä ei ole korotettu.

Julkinen

Vuosien 2024–2027 indeksitarkistuksia koskevan hallituksen esityksen (HE 75/2023) mukaan indeksijäädytyksen vaikutus olisi itsenäisesti asuvan 18 vuotta täyttäneen opiskelijan opintorahassa noin 32 euroa kuukaudessa vuonna 2027.

Valmisteilla olevan opintotukilain muutosesityksen mukaan opintolainan kuukausimäärää korotettaisiin nykyisestä 650 eurosta 850 euroon kuukaudessa 1.8.2024 alkaen. Lainamäärien 200 euron korotus voisi siis kompensoida opintorahojen indeksijäädytyksen vaikutuksen. Korotus myös palauttaisi opintotuen reaalisen tason syksyn 2017 tasolle, jopa ylittäisi sen. Vuonna 2027 opintotuen yhteismäärän ostovoima olisi kuitenkin noin 60 euroa kuukaudessa syksyn 2017 tasoa pienempi.

Nämä muutokset tekisivät opintotuesta entistä lainapainotteisemman. Opintolainamäärien korotuksen jälkeen opintotuen yhteismäärä olisi 1 129,38 euroa kuukaudessa. Opintorahan osuus olisi 25 prosenttia ja se olisi samalla tasolla kuin 1990-luvun alussa ennen opintotukiudistusta.

Lainamäärien korotuksella vältettäisiin myös toimeentulotuen käytön yleistyminen.

Opintolainahyvitys ja asumistuki parantavat opiskelijan toimeentuloturva

Opintolainapainotteinen opintotuki on lisännyt opintovelkaantumista. Opintolainaa nostavien määrä ja osuus opintotuen saajista on viimeisen 10 vuoden aikana kaksinkertaistunut. Lukuvuonna 2010–2011 opintotukea saavista korkeakouluopiskelijoista kolmasosa nosti opintolainaa. Lukuvuonna 2021–2022 osuus oli yli kaksi kolmasosaa. Samalla myös velkamäärät ovat suurentuneet. Ylemmän korkeakoulututkinnon (maisteritutkinnon) vuonna 2010 suorittaneilla oli opintolainaa tyypillisesti 6 660 euroa. Vuonna 2022 velkamäärä oli 22 660 euroa.

Korkojen nousu on lisännyt opintolainoista aiheutuvia ongelmia. Tämä näkyy opintolainan korkoavustuksen saajamäärissä ja ennen muuta opintolainojen nopeasti suurentuneissa takausvastuumennoissa.

Julkinen

Opintotukilain mukainen opintolainahyvitys lieventää lainapainotteisen opintotukijärjestelmän negatiivisia vaikutuksia korkeakouluopiskelijoilla. Jos opiskelija suorittaa korkeakoulututkinnon määrääjässä, Kela voi maksaa opintolainahyvityksenä jopa kolmasosan opintolainasta. 300 opintopisteen laajuisen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut voi saada hyvityksenä enimmillään 6 200 euroa, jos hän nostaa opintolainaa vähintään 18 000 euroa ja suorittaa maisteritutkintonsa enintään 6 lukuvuodessa.

Opintolainahyvityksen saajia oli 18 664 vuonna 2022. Korkeakoulututkinnon suorittaneista hieman alle puolet saa vuosittain opintolainahyvityksen.

Vuonna 2017 toteutettu opiskelijoiden siirto yleiseen asumistukeen paransi merkittävästi opiskelijoiden rahamuotoista suoraa tukea. Muutos oli onnistunut myös sosiaalipoliittisesti, koska se kohdisti tuen aiempaa paremmin niille, jotka tukea tarvitsevat.

Opintotuen asumislisän enimmäismäärä oli 201,60 euroa kuukaudessa. Sitä maksettiin vain opiskelukuukausilta, joten vuositasolla se oli tyypillisesti 1 815 euroa yhdeksällä opintotukikuukaudella. Yleistä asumistukea maksetaan kaikilta kuukausilta. Yksin vuokralla asuvan opiskelijan keskimääräinen asumistuki on muutoksen jälkeen ollut 290–320 euroa kuukaudessa eli vuositasolla noin 3 600 euroa. Asumisen tuki on siis kaksinkertaistunut suurella osalla opiskelijoista.

Opiskelijoiden asumistukimuutoksessa oli myös häviäjiä. Niistä suurimman ryhmän muodostivat pariskunnat, joista toinen on opiskelija ja toinen on työssä käyvä. Asumistukimuutoksen toinen häviöjaryhmä olivat yhteisellä vuokrasopimuksella asuvat kimppakämpäläiset. Aiemmin jokainen opiskelija sai oman asumislisänsä. Muutoksen jälkeen asumisen tuki pieneni tai se saattoi loppua kokonaan, jos ruokakuntaa kuului yksi tai useampi hyvätuloinen.

Opiskeluaikainen työssäkäynti on yleistynyt

Opiskelijoiden toimeentuloedellytyksiin vaikuttaa myös opiskeluaikainen työssäkäynti. Tuoreen Eurostudent VIII -opiskelijatutkimuksen mukaan korkeakouluopiskelijat käyttivät vuonna 2022 työssäkäyntiin keskimäärin 13,8 tuntia viikossa, joka on 1,7 tuntia enemmän

Julkinen

kuin kolme vuotta aiemmin. Palkkatyön yleistymiseen ovat vaikuttaneet useat tekijät, kuten hyvä työllisyystilanne, hintojen nousu, opintotuen ostovoiman alentuminen ja opintotuen tulorajojen isot tasokorotukset.

Työssäkäynnin yleistyminen on vähentänyt opintoihin käytettyä aikaa. Vuonna 2022 korkeakouluopiskelijat käyttivät opintoihin keskimäärin 26,8 tuntia viikossa, eli opintoihin käytetty aika on vuodesta 2019 vähentynyt 2,6 tuntia.

Kelan etuuksien ja palvelujen suunnitteluyksikkö

Heli Hänninen
osaamiskeskuksen päällikkö

Ilpo Lahtinen
erikoissuunnittelija